

МОЛИЯВИЙ БОШҚАРУВ УЧУН СОЛИҚ ХАРАЖАТЛАРИНИ ҲИСОБГА ОЛИШНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ

Шодиев Азамат Абдураимович
Тошкент давлат иқтисодиёт
университети

https://doi.org/10.55439/ECED/vol25_iss2/a32

Аннотация. Солиқ харажатларини ҳисобга олиш бутун дунё бўйлаб ҳукуматлар учун фискал сиёсат ва молиявий бошқарувнинг муҳим таркибий қисмидир. Ушбу мақола давлат молиясини бошқаришда шаффофлик ва самарадорликни оширишда солиқ харажатларини ҳисобга олишнинг аҳамиятини ўрганади.

Калит сўзлар: солиқ, солиқ харажати, молиявий бошқарув, фискал сиёсати, самарадорлик.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УЧЕТА НАЛОГОВЫХ РАСХОДОВ НА УПРАВЛЕНИЕ ФИНАНСАМИ

Шодиев Азамат Абдураимович
Ташкентский государственный экономический университет

Аннотация. Учет налоговых расходов является важным компонентом налогово-бюджетной политики и финансового управления правительствами во всем мире. В данной статье исследуется важность учета налоговых расходов в повышении прозрачности и эффективности управления государственными финансами.

Ключевые слова: налог, налоговые расходы, финансовый менеджмент, фискальная политика, эффективность.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF ACCOUNTING FOR TAX EXPENSES FOR FINANCIAL MANAGEMENT

Shodiev Azamat Abduraimovich
Tashkent State University of Economics

Abstract. Accounting for tax expenditures is an important component of fiscal policy and financial management for governments around the world. This article explores the importance of accounting for tax expenditures in improving transparency and efficiency in public financial management.

Key words: tax, tax expenditure, financial management, fiscal policy, efficiency

Кириш. Замонавий фискал бошқарувда солиқ сиёсати ва молиявий бошқарувнинг мураккабликлари иқтисодий ва жамият фаровонлигини шакллантиришда ҳал қилувчи роль ўйнайди. Ушбу ўзаришларнинг марказида солиқ харажатларини ҳисобга олиш тушунчаси, ҳукуматлар учун имтиёзли солиқ қоидалари туфайли бекор қилинган даромадларнинг мураккаблигини бошқариш учун ажралмас воситадир. Давлатлар фискал барқарорликни таъминлаш билан бирга турли хил сиёсат мақсадларига эришишга интилаётгани сабабли, солиқ харажатларини тушуниш ва самарали бошқариш оқилона молиявий бошқарувнинг императиви бўлиб чиқади.

Солиқ харажатлари солиқ тизими доирасида муайян фаолият турлари, тармоқлар ёки жисмоний шахсларга имтиёзли режимни таъминловчи давлат сиёсатининг тоифасини ифодалайди, натижада давлат даромадлари

бекор қилинади. Анъанавий давлат харажатлари тўғридан-тўғри харажатларни ўз ичига олган бўлсада, солиқ харажатлари солиқ кодексини манипуляция қилиш орқали ўхшаш сиёсат мақсадларига эришади ва шу билан муайян гуруҳлар ёки фаолиятнинг солиқ мажбуриятларини ўзгартиради. Солиқ харажатларига мисол сифатида инвестициялар, жамғармалар, уй-жой мулкдорлари, таълим ва хайрия каби хатти-ҳаракатларни рағбатлантиришга қаратилган солиқ имтиёзлари, кредитлар ва кечиктиришлар киради.

Умуман олганда, солиқ харажатлари фискал сиёсат ва молиявий бошқарувнинг муҳим таркибий қисми бўлиб, фискал шаффофлик, тенглик, самарадорлик ва бюджет интизомига таъсир қилади. Солиқ харажатларини таҳлил қилиш солиқ сиёсатини ишлаб чиқиш, ресурсларни тақсимлаш ва кенгроқ

сиёсат мақсадларига эришиш бўйича асосли қарорлар қабул қилишлари учун зарурдир.

Адабиётлар таҳлили. Солиқ харажатлари муайян гуруҳларга фойда келтириш ёки айрим фаолият турларини, масалан, чегирмалар, имтиёзлар ёки кредитларни рағбатлантириш учун мўлжалланган стандарт солиқ тузилмасидан четга чиқиш сифатида аниқланади. Бу чора-тадбирлар ўхшаш сиёсат мақсадларига эришишга қаратилган тўғридан-тўғри харажатлар орқали эмас, балки солиқ тизими орқали давлат харажатларини ифодалайди.

3.Свифтнинг фикрича солиқ харажатлари ҳар томонлама таҳлил қилиниши ва бюджет жараёнига интеграция қилиниши керак, бу эса фискал ҳисобдорлик ва шаффофликни таъминлаши керак. Уларни тўғридан-тўғри давлат харажатларига ўхшаш тарзда кўриб чиқиш орқали сиёсатчилар уларнинг бюджет балансига, тақсимланишига ва фискал ресурсларнинг самарадорлигига таъсирини баҳолашлари мумкин [1].

Гарчи солиқ харажатлари маълум иқтисодий фаолиятни рағбатлантириши ёки мақсадли тармоқларга ёрдам бериши мумкин бўлсада, улар тўғри бошқарилмаса, бюджет тақчиллигига олиб келиши мумкин бўлган тушумга олиб келади [2].

Солиқ имтиёзларини тақдим этиш орқали ҳукуматлар иқтисодиётга таъсир кўрсатиши ва ижтимоий муаммоларни билвосита ҳал қилиши мумкин, аммо бу чора-тадбирларнинг самарадорлиги солиқ тизимини ортиқча юклардан, белгиланган мақсадларга эришишини таъминлаш учун эҳтиёткорлик билан баҳолашни талаб қилади[3]. Солиқ харажатлари давлат харажатлари ва иқтисодий фаолиятга таъсир кўрсатиш орқали фискал сиёсатда ҳал қилувчи роль ўйнайди, лекин улар сиёсат мақсадларига самарали ҳисса қўшиши ва фискал ҳолатга путур етказмаслиги учун қатъий бошқарув ва шаффофликни талаб қилади.

Солиқ харажатлари тўғридан-тўғри бюджет харажатлари орқали эмас, балки солиқ кодекси орқали амалга ошириладиган давлат харажатларидир. Улар тўғридан-тўғри харажатларга ўхшаш сиёсат мақсадларига эришиш учун мўлжалланган, аммо буни баъзи солиқ тўловчилар учун солиқ мажбуриятларини камайтириш орқали амалга оширади [4].

Уларнинг фойдалилигига қарамай, солиқ харажатлари тушунчаси кўпинча муҳокама қилинади. Қийинчиликлар қаторига бенчмарк солиқ тизимини белгилаш, фискал таъ-

сирни тўғри ҳисоблаш ва бундай харажатларнинг шаффофлиги ва ҳисобдорлигини бошқаришдаги қийинчиликлар киради [5].

Солиқ харажатлари солиқ базасини қисқартириш ва фискал балансга таъсир қилиш орқали мамлакат бюджетига сезиларли таъсир кўрсатиши мумкин. Солиқ харажатларини самарали бошқариш фискал саломатлик ва шаффофликни таъминлаш учун жуда муҳимдир. Бу уларни бюджет жараёнига интеграция қилиш ва уларни мунтазам аудит ва иш фаолиятини текширишни ўз ичига олади [1].

Солиқ харажатларини аниқлаш ва бошқариш мураккаб назарий ва амалий масалаларни ўз ичига олади. Буларга «нормал» солиқ тузилмаси нимадан иборатлигини аниқлаш, четланишларнинг фискал қийматини аниқлаш ва уларнинг сиёсат мақсадларига нисбатан самарадорлигини баҳолаш киради [6].

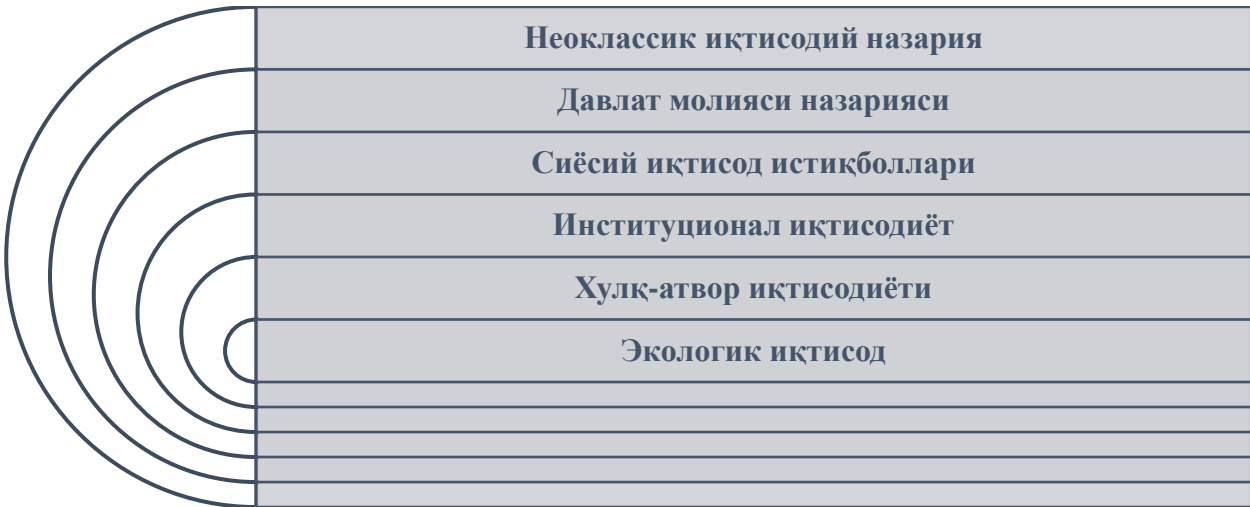
Солиқ харажатлари муайян хатти-ҳаражатларни рағбатлантириш ёки муайян гуруҳлардаги юкларни енгиллаштириш учун ишлатилсада, уларнинг иқтисодий самарадорлик ва ижтимоий тенгликка умумий таъсири аралаш бўлиб, солиқ харажатлари схемаларининг ўзига хос дизайни ва амалга оширилишига боғлиқ [7]. Ушбу фикрлар солиқ харажатларининг амалга оширишда фискал барқарорликка путур етказмаган ҳолда кўзда тутилган мақсадларга эришиш учун эҳтиёткорлик билан эътиборга олиш муҳимлигини кўрсатади.

Таҳлил ва натижалар. Солиқ харажатларини ҳисобга олишнинг асосий сабабларидан бири фискал шаффофликни оширишдир. Тўғридан-тўғри давлат харажатларидан фарқли ўлароқ, солиқ харажатлари кўпинча камроқ текширилади, бу эса жамоатчилик фикрини бузишга олиб келади. Солиқ харажатларини ҳисобга олиш солиқ сиёсатининг фискал оқибатларини мониторинг қилиш ва баҳолаш механизмларини тақдим этиш орқали фискал масъулиятни кучайтиради. Вақт ўтиши билан солиқ харажатларидаги ўзгаришларни кузатиб бориш ва даромадлар бўйича потенциал рисклар ва заифликларни аниқлаш орқали ҳукуматлар фискал интизом ва оқилона молиявий бошқарувни таъминлаши мумкин. Бундан ташқари, солиқ харажатларини ҳисобга олиш танқис фискал ресурсларга устуворлик беришга, уларни энг муҳим соҳаларга тақсимлашга ва давлат маблағларининг умумий тақсимланишини оптималлаштиришга ёрдам беради.

Назарий асослар концептуал объективни тақдим этади, бу орқали солиқ харажатларини таҳлил қилишнинг мураккаблиklarини

ва унинг фискал сиёсат ва молиявий бошқарувга таъсирини тушуниш мумкин. 1-расмда бир нечта асосий назарий қарашлар келтириб

унинг аҳамиятини кўрсатишга ҳаракат қиламиз.

1-расм. Солиқ харажатларига оид асосий назарий қарашлар

Манба: ўрганишлар асосида муаллиф ишланмаси.

1-расмда келтирилган солиқ харажатларига оид асосий назарий қарашларни кенгроқ муҳокама қилсак, унинг қанчалик аҳамиятини очиб бера олишимиз мумкин. Авваол, Неоклассик иқтисодий назария солиқ харажатларининг мантикий асосларини ва уларнинг иқтисодий хатти-ҳаракатларга таъсирини тушуниш учун асос бўлиб хизмат қилади. Неоклассик иқтисодга кўра, жисмоний шахслар ва корхоналар чекловлар остида фойда ёки даромадни максимал даражада оширишга асосланган оқилона қарорлар қабул қиладилар. Солиқ имтиёзлари каби солиқ харажатлари товарлар, хизматлар ёки инвестицияларнинг нисбий нархларини ўзгартириш учун мўлжалланган ва шу билан иқтисодий қарорларга таъсир қилади. Масалан, инвестицион солиқ кредитлари корхоналарни капитал ишлаб чиқаришга сармоя киритишга ундайди, бу эса самарадорликнинг ошишига ва иқтисодий ўсишга олиб келади. Неоклассик иқтисодий назария солиқ харажатлари ресурсларни тақсимлаш, истеъмол шакллари ва умумий иқтисодий фаровонликка таъсир қилиши мумкинлигини тахмин қилади.

Давлат молияси назарияси ҳукуматнинг иқтисодиётдаги роли ва оптимал солиқ сиёсатини лойиҳалаш ҳақида тушунча беради. Давлат молияси назариясига кўра, ҳукумат бозордаги муваффақиятсизликларни тўғирлаш, тақсимлаш мақсадларига эришиш ва жамоат товарларини таъминлаш учун бозорга аралашади. Солиқ харажатлари ижтимоий фаровонликни рағбатлантириш, иқтисодий ўсишни

рағбатлантириш ёки ташқи таъсирларни бар-тараф этиш каби муайян сиёсат мақсадларига эришишга қаратилган давлат аралашувининг бир шакли сифатида қаралади. Давлат молияси назарияси кенгроқ ижтимоий ва иқтисодий мақсадларга мос келишини таъминлаш учун солиқ харажатларининг самарадорлиги, тенглиги ва маъмурий мақсадга мувофиқлигини баҳолаш муҳимлигини таъкидлайди.

Сиёсий иқтисод истиқболлари солиқ харажатлари сиёсатини шакллантиришда сиёсий институтлар, манфаатлар гуруҳлари ва сиёсат натижалари ўртасидаги ўзаро таъсирни таъкидлайди. Сиёсий иқтисод назариясига кўра, солиқ харажатлари кўпинча ўз манфаатларини илгари суриш ёки солиқ кодекси доирасида имтиёзли режимни таъминлашга интилаётган манфаатдор гуруҳларнинг сиёсий савдолари ва лобби ҳаракатлари натижасида юзага келади. Натижада, солиқ харажатлари соф иқтисодий нуқтаи назардан эмас, балки сиёсий куч ва таъсирнинг тақсимлашини акс эттириши мумкин. Сиёсий иқтисод истиқболлари ижтимоий фаровонлик ва демократик бошқарувга таъсирини тушуниш учун солиқ харажатлари билан боғлиқ бўлган тақсимлаш таъсири ва ижарага интилиш хатти-ҳаракатларини таҳлил қилиш муҳимлигини таъкидлайди.

Институционал иқтисодиёт иқтисодий хулқ-атвор ва натижаларни шакллантиришда институтлар, қоидалар ва меъёрларнинг ролига эътибор қаратади. Институционал иқтисод

нуқтаи назаридан солиқ харажатларини таҳлил қилиш солиқ харажатларини лойиҳалаш, амалга ошириш ва баҳолашни тартибга солувчи институционал тартибларни ўрганади.

Маъмурий имкониятлар, шаффофлик ва ҳисобдорлик механизмлари каби институционал омиллар солиқ харажатларининг кўзланган мақсадларга эришишда самарадорлигига таъсир қилади.

1-жадвал

Солиқ харажатларини ҳисобга олиш

Тури	Моҳияти
<p>Фискал шаффофликни ошириш</p>	<p>Солиқ харажатларини ҳисобга олиш имтиёзли солиқ қоидалари билан боғлиқ тушум йўқотишлари тўғрисида ҳар томонлама ва шаффоф ахборотни тақдим этиш орқали фискал шаффофликни оширишда ҳал қилувчи роль ўйнайди. Тўғридан-тўғри давлат харажатларидан фарқли ўлароқ, солиқ харажатлари кўпинча камроқ назоратга эга бўлиб, ҳукуматнинг иқтисодийётга аралашувини жамоатчиликнинг идроки ва тушунишида мумкин бўлган бузилишларга олиб келади. Солиқ харажатлари натижасида келиб чиқадиган даромад йўқотишларини миқдорий баҳолаш ва уларни бюджет ҳужжатлари ва молиявий ҳисоботларда очиб бериш орқали солиқ харажатларини ҳисобга олиш қонун чиқарувчилар ва аҳолининг солиқ кодекси орқали давлат аралашувининг тўлиқ ҳажмидан хабардор бўлишини таъминлайди. Бу шаффофлик ҳисобдорликни кучайтиради, онгли қарорлар қабул қилишни осонлаштиради ва аҳолининг фискал бошқарув жараёнига ишончини оширади.</p>
<p>Кўллаб-қувватловчи сиёсатни баҳолаш ва лойиҳалаш</p>	<p>Солиқ харажатларини ҳисобга олиш солиқ сиёсатининг белгиланган мақсадларга эришишда самарадорлигини баҳолашнинг қимматли воситаси бўлиб хизмат қилади. Солиқ харажатлари харажатлари ва фойдаларини тизимли равишда таҳлил қилиш орқали имтиёзли солиқ қоидалари ўзлари хоҳлаган натижаларга эришяптими ёки йўқлигини баҳолашлари ва сиёсатни ишлаб чиқиш ва ўзгартириш бўйича асосли қарорлар қабул қилишлари мумкин. Солиқ харажатларини таҳлил қилиш солиқ харажатлари билан боғлиқ тақсимлаш таъсири, иқтисодий таъсири ва хатти-ҳаракатлари ҳақида тушунча беради, бу эса солиқ сиёсатини кенгроқ ижтимоий, иқтисодий ва экологик мақсадларга мувофиқлаштиришга имкон беради. Шунингдек, солиқ харажатларини ҳисобга олиш самарасиз солиқ харажатларини аниқлаш ва бартараф этиш имконини беради, бу эса солиқ тизимининг умумий самарадорлигини оширади.</p>
<p>Ҳисобдорлик ва назоратни ривожлантириш</p>	<p>Солиқ харажатларини ҳисобга олиш солиқ сиёсатининг фискал оқибатларини мониторинг қилиш ва баҳолаш механизмларини тақдим этиш орқали ҳисобдорлик ва назоратни кучайтиради. Солиқ харажатлари билан боғлиқ даромад йўқотишларини миқдорий аниқлаш орқали солиқ харажатларини ҳисобга олиш сиёсатчилар, қонун чиқарувчилар ва назорат қилувчи органларга таклиф этилаётган солиқ ислохотларининг фискал оқибатларини баҳолаш, вақт ўтиши билан солиқ харажатларидаги ўзгаришларни кузатиш ва даромадлар бўйича потенциал рисклар ва заифликларни аниқлаш имконини беради. Солиқ харажатларини ҳисобга олиш солиқ харажатлари бевосита давлат харажатлари билан бир хил даражада текширилишини таъминлаш орқали бюджет жараёнининг шаффофлиги ва ҳисобдорлигини оширади. Бундай масъулият аҳолининг ҳукуматнинг фискал бошқарувига бўлган ишончини оширади ва солиқ сиёсатининг ишончилигини оширади.</p>
<p>Ресурсларни тақсимлашни яхшилаш</p>	<p>Солиқ харажатларини ҳисобга олиш солиқ харажатлари билан боғлиқ имкониятлар ва ўзаро келишувлар ҳақида маълумот бериш орқали ресурсларни тақсимлашни яхшилашга ёрдам беради. Солиқ харажатлари харажатлари ва фойдаларини муқобил воситалари билан таққослаш орқали солиқ харажатлари сиёсат мақсадларига эришишнинг энг самарали воситаси эканлигини баҳолашлари мумкин. Солиқ харажатларини таҳлил қилиш танқис фискал ресурсларга устувор аҳамият беришга, уларни энг муҳим соҳаларга тақсимлашга ва давлат маблағларининг умумий тақсимланишини оптималлаштиришга ёрдам беради. Шу билан бирга, солиқ харажатларини ҳисобга олиш солиқ кодексида юзага келиши мумкин бўлган ўхшашликлар, номувофиқликлар ва самарасизликларни аниқлаш орқали турли соҳалари бўйича мувофиқлаштириш ва уйғунликни таъминлайди ва шу билан ресурсларни тақсимлашда юқори самарадорликка ёрдам беради.</p>

Манба: ўрганишлар асосида муаллиф ишланмаси.

Институционал иқтисодиёт солиқ харажатлари сиёсати самарадорлигини ошириш ва фискал бошқарувни такомиллаштириш учун институционал ислохотлар ва бошқарув механизмларининг муҳимлигини таъкидлайди.

Хулқ-атвор иқтисодиёти индивидуал ва жамоавий хулқ-атворга таъсир қилувчи психологик тарафкашлик ва қарор қабул қилиш жараёнлари ҳақида тушунча беради. Хулқ-атвор иқтисодиёти нуқтаи назаридан солиқ харажатларини таҳлил қилиш, йўқотишдан воз кечиш ёки рамка эффектлари каби нотўғри тушунчалар солиқ тўловчиларнинг солиқ имтиёзларига бўлган муносабатига қандай таъсир қилиши мумкинлигини кўриб чиқади. Хулқ-атвор иқтисоди шуни кўрсатадики, одамлар солиқ харажатларига сиёсатлар қандай тузилганига ёки эълон қилинганга қараб, анъанавий давлат харажатларига нисбатан бошқача муносабатда бўлишлари мумкин. Хулқ-атворнинг нотўғрилигини тушуниш, хатти-ҳаракатларга таъсир қилиш ва сиёсат мақсадларига эришишда самарадорлигини ошириш учун солиқ харажатлари сиёсатини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш ҳақида маълумот бериши мумкин.

Экологик иқтисодиёт жамият ва атроф-муҳитнинг ўзаро боғлиқлигини, иқтисодий қарорлар қабул қилишда экологик тамойилларни киритиш зарурлигини таъкидлайди. Экологик иқтисод нуқтаи назаридан солиқ харажатларини таҳлил қилиш солиқ сиёсатининг атроф-муҳитга таъсири ва ресурслардан барқарор фойдаланиш ва сақлашни рағбатлантириш учун солиқ харажатларининг потенциалини кўриб чиқади. Экологик иқтисод солиқ сиёсати атроф-муҳит барқарорлигини таъминлаш учун солиқ харажатлари таҳлиliga атроф-муҳитни муҳофаза қилиш масалаларини киритиш муҳимлигини таъкидлайди.

Умуман, ушбу назарий асосларни солиқ харажатлари таҳлиliga киритиш солиқ сиёсатининг иқтисодий, сиёсий, институционал, хулқ-атвор ва экологик жиҳатларини ва унинг молиявий бошқарувга таъсирини ҳар томонлама тушуниш имконини беради.

Шу ўринда солиқ харажатларини ҳисобга олишнинг аҳамияти ҳам тушуниб олиш лозимки, уни ҳам кўриб чиқсак, олиб бораётган тадқиқотимизнинг аҳамиятини кўрсата олган бўларди (1-жадвал).

Юқоридагиларга асосланиб айтиш мумкинки, солиқ харажатларини ҳисобга олиш фискал шаффоликни ошириш, далилларга асосланган сиёсатни баҳолаш ва ишлаб чиқишни қўллаб-қувватлаш, жавобгарлик ва

назоратни рағбатлантириш ҳамда ресурслар тақсимотини яхшилаш учун зарурдир. Солиқ харажатлари харажатлари ва фойдаларини тизимли равишда таҳлил қилиш орқали солиқ харажатларини ҳисобга олиш соҳа вакилларига солиқ сиёсати ва фискал бошқарув бўйича асосли қарорлар қабул қилиш имконини беради ва шу билан янада самарали, адолатли ва барқарор давлат молиясига ҳисса қўшади.

Хулоса ва таклифлар. Солиқ харажатларини ҳисобга олиш солиқ-бюджет сиёсати ва молиявий бошқарувнинг муҳим таркибий қисми бўлиб, шаффолик, ҳисобдорлик, самарадорлик ва адолат учун кенг кўламли таъсир кўрсатади. Ушбу тадқиқот давомида биз солиқ харажатларини ҳисобга олишнинг аҳамиятини назарий, эмпирик ва амалий нуқтаи назардан ўрганиб чиқдик, унинг фискал қарорлар қабул қилиш ва бошқарувни шакллантиришдаги кўп қиррали ролига ойдинлик киритдик.

Солиқ харажатларини ҳисобга олиш қонун чиқарувчилар ва аҳолини имтиёзли солиқ қоидалари билан боғлиқ даромад йўқотишлари тўғрисида ҳар томонлама ва шаффоф ахборот билан таъминлаб, фискал шаффоликнинг асоси бўлиб хизмат қилади. Солиқ харажатларининг фискал оқибатларини миқдорий баҳолаш ва уларни бюджет ҳужжатлари ва молиявий ҳисоботларда очиб бериш орқали солиқ харажатларини ҳисобга олиш масъулиятни оширади, онгли қарорлар қабул қилишга ёрдам беради ва аҳолининг фискал бошқарув жараёнига ишончини оширади.

Шунингдек, солиқ харажатларини ҳисобга олиш солиқ сиёсатининг самарадорлиги ва тақсимлаш таъсири тўғрисида тушунчалар бериб, далилларга асосланган сиёсатни баҳолаш ва лойиҳалашни қўллаб-қувватлайди. Солиқ харажатлари таҳлилининг бюджет жараёнларига интеграциялашган ҳолда солиқ интизоми ва назоратини кучайтириб, солиқ харажатлари бевосита давлат харажатлари билан бир хил даражада назорат қилинишини таъминлайди. Солиқ харажатлари сметасини бюджет ҳужжатларига, фискал таъсирлар тўғрисидаги ҳисоботга ва ўрта муддатли харажатлар асосларига киритиш орқали сиёсатчилар кам фискал ресурсларга устувор аҳамият беришлари, уларни энг муҳим соҳаларга тақсимлашлари ва давлат маблағларининг умумий тақсимланишини оптималлаштиришлари мумкин.

Солиқ харажатларини ҳисобга олишни тушуниш ва қўллаб-қувватлаш учун манфаат-

дор томонларни жалб қилиш ва хабардорликни ошириш жуда муҳимдир. Ташхис ва таълим кампанияларини ўтказиш, мулоқот ва ҳамкорликни ривожлантириш ҳамда манфаатдор томонлардан фикр-мулоҳазаларни сўраш орқали ҳукуматлар солиқ харажатларини ҳисобга олиш сиёсатининг қонунийлиги, долзарблиги ва самарадорлигини ошириши мумкин.

Хулоса қилиб айтганда, солиқ харажатларини ҳисобга олиш самарали молиявий бошқарув учун ажралмас ҳисобланади. Фискал шаффофликни ошириш, асосланган қарорлар қабул қилишни қўллаб-қувватлаш, фискал масъулиятни рағбатлантириш ва ресурсларни тақсимлашга кўмаклашиш орқали солиқ харажатларини ҳисобга олиш янада самарали, адолатли ва барқарор фискал сиёсатга ҳисса қўшади.

Манба ва фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Swift, Z. (2006). *Managing the effects of tax expenditures on national budgets*, 1. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-3927>.
2. Bixi, H., Valenduc, C., & Swift, Z. (2003). *Tax Expenditures--Shedding Light on Government Spending through the Tax System: Lessons from Developed and Transition Economies*. World Bank Publications, 1. <https://doi.org/10.1596/0-8213-5601-1>.
3. Barrios, S., Moscarola, F., Figari, F., Gandullia, L., & Riscado, S. (2020). *The fiscal and equity impact of social tax expenditures in the EU*. *Journal of European Social Policy*, 30, 355 - 369. <https://doi.org/10.1177/0958928719891341>.
4. Burman, L. (2003). *Is the Tax Expenditure Concept Still Relevant?* *National Tax Journal*, 56, 613 - 627. <https://doi.org/10.17310/ntj.2003.3.11>.
5. Sokolovska, A. (2022). *Discussion aspects and consequences of using the concept of tax expenditures*. *Finansi Ukraini*. <https://doi.org/10.33763/finukr2022.08.052>.
6. Bratić Vjekoslav. *Tax Expenditures: A Theoretical Review*. *June 2006 Financial Theory and Practice* 30(2):113-127. SourceRePEc LicenseCC BY-ND
7. Burton, M., & Sadiq, K. (2013). *Tax expenditure management: a critical assessment*. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511910142>.
8. Bhatti M. A., Isayev F. *Evaluating the Effectiveness of Mandatory IFRS Adoption in Enhancing Transparency and Governance in Saudi Arabia // Cuadernos de Economía*. – 2023. – Т. 46. – №. 132. – С. 110-119.
9. Исаев, Ф. (2023). Солиқ текширувлари: аудит самарадорлиги таҳлили. *Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар*, 11 (1), 394–401. https://doi.org/10.55439/EIT/vol11_iss1/a42
10. Исаев Ф. *Аудит самарадорлигининг назарий-амалий талқини // Приоритетные направления, современные тенденции и перспективы развития финансового рынка*. – 2023. – С. 359-361.
11. Исаев, Ф. (2023). *Солиқ юқини камайтиришда солиқ таҳлилининг таъсирига оид назарий мулоҳазалар*. *International Journal of Economics and Innovative Technologies*, 11(2), 415–421. https://doi.org/10.55439/EIT/vol11_iss2/i41
12. Исаев Ф. И. Солиқ текширувларини рақамлаштириш зарурияти. "Бизнес-эксперт" илмий журнали. – 2021. – Т. 6. – С. 52-54.
13. Исаев, Ф. (2023). *Солиқларнинг фаровонликка таъсири назарияси. "Milliy Iqtisodiyotni Isloh Qilish Va Barqaror Rivojlantirish istiqbollari"*; Respublika Ilmiy-Amaliy Konferensiyasi Materiallari to'plami, 206–208. <https://conference.tsue.uz/index.php/article/article/view/393>
14. Исаев, Ф. (2023). *Солиқ таҳлили - иқтисодий таҳлилнинг таркибий қисми*. *Nashrlar*. <https://e-itt.uz/index.php/editions/article/view/35>
15. Исаев, Ф. (2021). Солиқ юқини аниқлаш методикасини такомиллаштириш. *Iqtisodiyot Va ta'lim*, (6), 86–91. https://doi.org/10.55439/ECED/vol_iss6/a286
16. Исаев, Ф. (2023). *Солиқ ислохотларининг таъсирини таҳлил қилиш*. *Iqtisodiy Taraqqiyot Va Tahlil*, 1(6), 155–161. <https://doi.org/10.60078/2992-877X-2023-vol1-iss6-pp155-161>
17. Isaev, F.I. (2021). *Tax Policy of the Republic of Uzbekistan*. *International Journal of Management IT and Engineering*, 11(8), 1-9.
18. Isaev, F. (2021). *Advantages of applying tax incentives in the conditions of economic crisis*. *International Journal of Marketing and Technology*, 11(8), 15-25.
19. Ikromovich, I.F. (2022). *Analysis of resource taxes based on tax analysis technique*. *International Journal of Management IT and Engineering*, 12(12), 65-71.
20. Исаев, Ф. (2023). Молиявий ҳисобот сифатини оширишда солиққа тортиш, мустақил аудит ва ички назоратнинг ўрни. *Iqtisodiy Taraqqiyot Va Tahlil*, 1(7), 305–310. <https://doi.org/10.60078/2992-877X-2023-vol1-iss7-pp305-310>
21. Исаев, Ф. (2023). Солиқ ислохотларининг таъсирини таҳлил қилиш. *Iqtisodiy Taraqqiyot Va Tahlil*, 1(6), 155–161. <https://doi.org/10.60078/2992-877X-2023-vol1-iss6-pp155-161>
22. Исаев, Ф. (2023). Солиқ ислохотлари ва уларнинг оқибатларини баҳолаш. *Nashrlar*, 1(2), 59–62. <https://e-itt.uz/index.php/editions/article/view/421>
23. Исаев, Ф. (2023). Солиқ таҳлилининг фискал сиёсат самарадорлигига таъсир қилиш усуллари. *Nashrlar*, 1(1), 128–131. <https://doi.org/10.60078/2023-vol1-iss1-pp128-131>
24. Исаев, Ф. (2024). Рақамли молиявий активларни солиққа тортиш масалалари. *Iqtisodiy Taraqqiyot Va Tahlil*, 2(1), 352–360. <https://e-itt.uz/index.php/eitt/article/view/632>
25. Исаев, Ф. (2024). Рақамли иқтисодиёт шароитида солиқ таҳлилининг методологик ёндашувлари. *Nashrlar*, 156. <https://e-itt.uz/index.php/editions/article/view/667>
26. Khamdamov, S. J., Usmanov, A. S., Abdulazizova, O., Isaev, F., Kholbaev, N., Makhmudov, S., & Kholbaeva, S. (2022, December). *ECONOMETRIC MODELING OF CENTRAL BANK REFINANCING RATE IN UZBEKISTAN*. In *Proceedings of the 6th International Conference on Future Networks & Distributed Systems* (pp. 253-257).